

Oponentský posudek disertační práce

Mgr. Davida Rafaela Moulise

Svatyně v Tel Aradu ve světle nejnovějších kultických nálezů v oblasti Judského království

Tato disertační práce byla předložena v roce 2017 na katedře Starého zákona Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucím práce byl doc. Filip Čapek, Th.D. Práce obsahuje 130 stran textu. Autor předřazuje anotaci, klíčová slova a „summary“ své práce v angličtině, pak následuje „poděkování školiteli“ a „obsah“. Za textem se nachází seznam použité literatury (členěný na monografie, kvalifikační práce, články a internetové články; pozoruhodným doplňkem je e-mailová korespondence, přednášky a osobní rozhovor). Většina titulů je v angličtině, některé v moderní hebrejštině (ivritu). Dílo uzavírá seznam zkratk a 7 příloh, z nichž většinu tvoří archeologické nákresy.

V „Úvodu“ prozrazuje autor záměr celé disertace: „Téma judského kultu je stále aktuální otázkou, které se věnují archeologové, historici, kulturní antropologové či biblisté. Od odkrytí svatyně v Tel Aradu v Izraeli dochází k objevům nových nálezů, které mění celkový pohled na judský kult“ (s. 9). Stanovuje si rovněž konkrétní cíl: „V této disertační práci je zkoumána, analyzována a definována podoba aradského kultu v jasně stanoveném kontextu, který je vymezen časově (dobou železnou II) i geograficky (teritoriem Judského království)“ (s. 10n.). Velká výzva, s kterou se autor potýká, je už na začátku formulována otázkou: „Je možné z archeologického hlediska nalézt důkaz dvou náboženských reforem z dob králů Chizkijáše a Jošijáše?“ (s. 11).

V první kapitole prezentuje autor dosavadní archeologický průzkum Aradu. Názory různých významných badatelů (Aharoni, Amiranová, Ussishkin, Herzog) na interpretaci vztahu nálezů ke kultu jsou pestré, mnohdy až protichůdné (badatelé jsou představiteli různých archeologických škol).

Druhá kapitola přináší geografický popis Aradu a uvádí biblické (z knih Numeri, Jozue, Soudců) i mimobiblické texty (např. Šešonkův reliéf v Karnaku), které se zmiňují o tomto místě.

Třetí kapitola se věnuje kanaánskému osídlení Aradu v mladší době bronzové. Z této doby pochází pozoruhodný nález hliněného modelu aradského domu. Jako model svatyně mohl ovlivnit některé architektonické prvky judské svatyně. Z hlediska zaměření celé

disertace je významná Dumuziho (Tamúzova) stéla, která svědčí o uctívání stejnojmenného božstva, jež bylo spojováno s uctíváním přírodních sil.

Čtvrtá kapitola představuje postupně všechny vrstvy osídlení. Průkopnickou práci vykonal Aharoni (12 vrstev telu), revizní průzkum provedl Herzog (13 vrstev). Jednotlivé podkapitoly (postupující od nejstarší vrstvy po nejmladší) přispívají k porozumění životu v Aradu v kontextu ekonomickém, vojenském, administrativním i náboženském. Pozoruhodným zdrojem poznatků jsou (mezi jinými) nápisy na hliněných střepích, které tvoří takzvaný Eljašbův archiv.

Pátá kapitola se pokouší o srovnání aradské svatyně s popisem Šalomounova chrámu a se svatyní, která byla objevena v Tel Moca. Klíčovou otázkou je v této kapitole: Kdy, kým a za jakých okolností byla svatyně v Aradu zrušena (popř. jaký byl průběh podobného vývoje ve srovnatelných sídlech, jakými jsou Lakíš, Beer Šeba a Tel Chalíf). Autor nabízí souhrn kultických změn na základě archeologických nálezů (5.4.5). Starozákonní text o reformě kultu za krále Chizkijáše je „součástí mnohem širšího spektra judských reforem (vojenských, politických a náboženských), ovlivněných hrozbami Asyrské říše. ...Cílem bylo centralizovat veškerou moc (včetně omezení vlivu kněží na venkově a regionálních klanů s jejich vůdci) do Jeruzaléma. ... náboženská reforma a ostatní centralizační tendence se snažily vytvořit závislost populace na Jeruzalému a byly součástí příprav na Chizkijášovu vzpouru proti Asýrii. ... K dokončení centralizace kultu byla zapotřebí spolupráce kněží ze zrušených svatyní“ (s. 101n.).

V šesté kapitole připouští autor dvě roviny kultu: „Prvním (oficiálním) centrem kultu byl Jeruzalém a druhým se stal venkov, kde praktikování připomínalo zvyky spíše sousedních národů. Lidé se obraceli ke svým starým bohům, aby jim byla zaručena plodnost a blaho“ (s. 133). K takovému rozlišení vedou mimo jiné nálezy zoomorfních a antropomorfních sošek (objevených v Tel Moca), které symbolizují různá božstva. Oficiální judský kult se naopak vyznačoval zákazem zpodobování božstva. Vzhledem k další – jinak ve starověku nevídané – charakteristice judského kultu, Hospodinově jedinství, je pozoruhodný nález v místě zvaném Kuntillet Adžrud, kde se našel na jedné z nádob nápis, který se zmiňuje o JHWH samařském a jeho ašeře (s. 125).

D. R. Moulis zkoumal sice už dříve známou problematiku, provedl to ovšem skutečně „za pomoci nejnovějších nálezů a výsledků bádání na poli judského kultu v době železné II“ (s. 11). Autorova komunikace se současnými badateli (především židovskými) dokládá, že sleduje nejnovější poznatky, které tito badatelé vyvozují z dalších a dalších archeologických

nálezů. Nepopíratelným přínosem práce je publikování výsledků dřívějšího bádání, které zatím publikovány nebyly.

Celkově lze konstatovat, že autor nejen pečlivě popsal ohromné množství materiálních dokladů, které jsou výsledkem dřívějšího, ale také o nejnovějšího („V létě roku 2016 byla v Lakíši odkryta tzv. svatyně u brány“, s. 136) archeologického výzkumu, ale dokáže kriticky zkoumat a kreativně dotahovat mnohdy velmi různorodé hypotézy jednotlivých badatelů.

Hlavní slabinou této disertační práce je především popisný charakter rozsáhlých textových pasáží. Cílová problematika (vztah nálezů k judskému kultu) se pak svým rozsahem ocitá v nepoměrně malém zastoupení, a to zejména v úvodních kapitolách.

Autor používá odborné terminologie svého vědního oboru, vyjadřuje se však přitom srozumitelně i pro neoborníka, a to i v případech, kdy pojednává o specifických problémech.

V disertační práci nepůsobí dobře, když se na první straně textu objeví pravopisná chyba či překlep („vyvýjeli“ namísto vyvíjeli). Před případným publikováním bude nezbytné odstranit překlepy, které se v textu vyskytují na několika místech.

Předloženou disertační práci hodnotím jako pečlivě provedenou analýzu problematiky judského kultu v době železné II. Autor propojuje výsledky dlouhodobého archeologického bádání s interpretací příslušných starozákonních textů. Doporučuji, aby tato práce byla přijata k obhajobě.

V Olomouci dne 10. 5. 2017

doc. Petr Chalupa, CMTF UP Olomouc